

İO.DÜNYA ENERJİ KONFERANSINDAN ÇIKAN EKONOMİK VE POLİTİK SONUÇLAR

Abdülkadir Kahraman

Uluslararası örgütlenmelerden biri olan Dünya Enerji Konferansının İstanbul'da yapılan 10. toplantısında, günümüzde enerji üretimi ve kullanımı ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunlara yer verildi. Konferansın önemli bir bölümünü oluşturan teknik oturumlarda, 43 ülke ve birçok uluslararası kuruluş tarafından sunulan 142 tebliğ tartışıldı. Bu tebliğlerin gruplandırıldığı belli başlı başlıklar, ayrıca "yuvarlak masa toplantıları" denilen uluslararası paneller biçimindeki oturumlarda da irdelendi. Tartışma olanakları sınırlı olmakla birlikte, bu paneller delegelerin ilgisinin odaklaştığı toplantılar olarak belirdi.

Konferansın ana teması, "Enerji Kaynaklarının Yeterliliği ve Rasyonel Kullanımı". Bu başlık altında yer alan tebliğler 4 ayrı bölümde toplanmıştı.

- Klasik Enerji Kaynaklarının Gelişimi.
- Enerji Kullanımında Tasarruf.
- Birincil Enerjinin Dönüşümü.
- Klasik Olmayan Enerji Kaynakları.

Teknik oturumlardan ayrı yapılan yuvarlak masa toplantılarında ise Türkiye'nin enerji modeli, talep ve tasarruf, uluslararası işbirliği, kömür, nükleer enerji ve klasik olmayan diğer enerji kaynakları gibi konular irdelendi.

Bu noktada, enerji alanında ortaya çıkan sorunlara ve görüşlere ilişkin kısa bilgiler aktarmakta yarar var.

Konferansa, enerji tasarrufu ve petrol konularının egemen olduğu söylenebilir. Bu olgu, yukarıda sıralanan bölümlerin genel bir değerlendirilmesini yapmak ve özet raporlar sunmakla görevli raporörlerin raporlarında da görülmektedir. Raporörlerin tümü petrol ve doğal gaz pahalılaştığı ve azaldığı sürece doğal kaynakların rasyonel kullanımına önem verilmesi gerektiğinde birleşmektedir. Tasarruf da kullanımla bağlantılı bir konu. Uygulanması yönünden ise önerilen sektörlerle ilgili olarak farklılıklar belirlemektedir, örneğin, kapitalist ülkelerde kısa vadeli tasarruf önlemleri ön plana çıkmaktadır. Bunlar arasında binalarda

ısı kayıplarının azaltılması, aydınlanma için daha az elektrik tüketilmesi ve bu önlemlerin uygulanması doğrultusunda özendirilmenin geliştirilmesi gibi öneriler yer almaktadır. Buna karşı Uluslararası Endüstriyel Enerji Konferansının (ICOIE) tebliğinde gerçek enerji tasarrufunun endüstride sağlanabileceği, özellikle enerji maliyetlerinin artmasıyla birim mamul madde üretimi için harcanması gereken enerji miktarının saptanması gereği belirtilmektedir. Bu önerinin, -sosyalist ülkelerde zaten uygulandığı, yoğun enerji kullanan elektrik, alüminyum, çelik, çimento ve petrokimya sanayilerinde etkin önlemlerle enerji tasarrufu sağlanabileceği olgusu, özellikle Sovyetler Birliği'nin sunduğu tebliğde görülmektedir.

Konferansta, doğal kaynakların gelecekteki enerji talebini karşılayacak ölçüde geliştirilmesi sorunu petrol konusunu da ön plana çıkardı. Konuya belirgin biçimde duyarlık gösterenler genellikle, petrol bunalımından etkilenen batılı ülkeler. Üyelerinin çoğunluğunu Batı Avrupa ülkelerinin çoğunluğu Uluslararası Elektrik Üretim ve Dağıtım Birliğini (UNIPED), gelecek için çıkış yolunu, kömür ve nükleer yakıtı dayalı elektrik enerjisinde bulmaktadır. UNIPED'nin görüşleri arasında, petrolün diğer enerji kaynakları ile ikamesinin araştırılmasıyla birlikte bu kaynaktan yoksun ülkelere satabilmek üzere değerli bir ticari ürün olarak saklanması akılcı bir tutum olacağı da yer almaktadır.

Endonezya ve Arjantin örneklerinin ortaya koyduğu şekilde, petrol ihrac edenler de dahil olmak üzere pek çok ülkenin enerji tüketimi yüzde seksene varan ölçülerde petrolden karşılanmak durumunda. Bu ise petrol rezervlerinin azalma olasılığı da gözönüne alındığında, onun yerini neyin alacağı sorusunu birlikte getiriyor. Geri kalmış ülkeler açısından bu boşluğun, henüz büyük bir oranı kullanılmamış su kaynaklarıyla doldurulması mümkün görünüyor. Ancak bu durumda, geri kalmış ülkelerin önüne yatırım olanaklarının geliştirilmesi sorunu çıkmaktadır.

İkame yakıt olarak önem kazanan kaynaklardan biri de kömür. Konferansa sunulan kömür kaynakları konulu komisyon raporunda, önümüzdeki 10-15 yıl içinde dünyanın büyük çapta petrol ve doğal gaz

*Abdülkadir Kahraman, EHO Genel Sekreteri,
10.DEK Basın Komitesi üyesi.*

eksikliği ile karşılaşacağı ve bunun sonunda kömür ve nükleer enerjinin daha çok kullanılma zorunluluğunun belireceği üzerinde durulmaktadır. Aynı rapora göre, kömürün petrol açığını kapatacak ölçüde çıkarılması için gerekli yatırımlar şimdiden yapılmadığı takdirde, çok geç kalınacağı da belirtilmektedir, öte yandan Tasarruf Komisyonu, kömürle ilgili bazı zorluklara dikkat çekiyor. Raporda, kömür ve linyit üretiminin artabilmesi için başta ulaşım olmak üzere önemli altyapı tesislerinin kurulması gereği vurgulanıyor. Yine aynı rapora göre, madencilik teknolojisini geliştirme yatırımları ve yoğun emek gerektirmesi, çevre kirlenmesini önleyecek yatırımlar, kömür ticaretinin gelişmesinde yeterli güvencenin bulunmaması ve bu çabaların uzun sürede ürün verme özelliği gibi nedenlerle; bu alandaki üretimin geliştirilmesi cazip olmayan bir iş alanı olarak belirmektedir. Bu nedenle Konferansa sunulan bildirilerden, kömür üretiminde artış sağlayacak teknolojik araştırma ve geliştirme çalışmalarını işbirliği içinde ve başarıyla sürdüren ülkelerin, yalnız sosyalist ülkeler olduğunu görmek doğal.

Konferansta alışılmamış (klasik olmayan) enerji kaynakları üzerinde de önemle durulmuştur. Alışılmamış enerji kaynakları arasında nükleer enerji dışında güneş enerjisi, rüzgar enerjisi, dalga enerjisi, gel-git (med-cezir) enerjisi, jeotermal enerji, organik artık enerjisi ve füzyon enerjisi bulunmaktadır. Bu kaynaklardan yararlanmak ise, henüz yoğun bir bilimsel araştırma, deney ve teknolojik gelişim gerektirdiğinden genellikle 2000 yılları için düşünülmektedir. Ayrıca bu kaynakların bir bölümü birçok ülkede bulunmadığından, ülkeleri aynı oranda ilgilendirmemektedir.

10.Dünya Enerji Konferansı, dünyada mevcut ekonomik sistemlerin birbirleri karşısındaki konumu, gelişme perspektifleri ve ileriye yönelik değerlendirmeleri hakkında belirli ip uçları vermektedir. Bu anlamda, enerji planındaki veriler, sosyalizmin kapitalizme üstünlüğünü sergileyen temel karakteristiklerden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Kapitalizmin çözümsüzlüğü, her alanda olduğu gibi enerji alanında da toplumsal gereksinmelerin en iyi biçimde karşılanması zorunluluğu ile, kâr mekanizmasının çatışmasından doğmaktadır. Petrol yerine enerji kaynağı olarak kömür çıkarma teknolojisinin geliştirilmesi ve gerekli altyapı tesislerinin kurulabilmesi sorunu bir örnektir. Alternatif Enerji Stratejileri Semineri Başkanı bu soruna değinirken yapılacak yatırımlar büyük olduğu için kömür çıkarma işlemlerini üstlenen firmalara hükümetlerin daha fazla kâr olanakları sağlamalarını, aksi halde cazip bir iş alanı olmaktan çıkacağını söylemiştir. Oysa planlı ekonomiye sahip sosyalist ülkelerde yatırım sorunları çözüldüğü gibi, yerin daha derin tabakalarından kömür çıkarma yada yatakta iken gaz elde etme konusunda şimdiden yol alınmış durumdadır.

Bilim ve teknikteki gelişmelerin, ister kapitalist ister sosyalist olsun tüm gelişmiş ülkelerin kazanımları olduğu bilinir. Ancak ürünlerinden toplum düzeyinde yararlanılması, sistemler arasında farklılıklar gösterir. Bilimsel ve teknik ilerlemeler kapitalist ülkelerde topluma sınırlı ve geç yansımaktadır. Konferansta ele alınan ta-

sarruf konusunda da bu durum görülmektedir. Kapitalist ülkeler sanayi sektörünü ön plana alan ve üretimdeki birim enerji miktarını azaltmayı amaçlayan tasarruf önlemleri konusunda güçlüklerle karşı karşıyadır. Bu nedenle yer yer kısa vadeli tasarruf önlemlerini yani kısıtlamaları ön plana çıkarma zorunda kalmaktadırlar. Sosyalist ülkelerde ise bilim gerçek anlamdaki bu tasarrufun hizmetindedir. Sovyetler Birliği'nde geliştirilen Magneto Hidro Dinamik (MHD) santrallerinde klasik termik santrallara oranla yüzde on fazla verim elde edilmiştir.

Enerjinin rasyonel kullanımı konusu etrafında Uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi, Konferansın önemli hedeflerinden birini oluşturuyor. Kapitalist ülkeler bu kavramı soyut düzeyde ele alırken, sosyalist ülkeler somut uygulama biçimlerinin varlığını hatırlatma gereğini duydular. Ülkelerarası işbirliğinin her alanda karşılıklı yarar esası üzerinde geliştirilmesi, Helsinki Konferansı kararlarında yer almaktadır. Önemli bir sorun haline gelmiş bulunan enerji kullanımının yalnız teknisyenler değil, aynı zamanda hükümetler düzeyindeki ilişki ve işbirliği ile çözüme ulaştırılabileceği görüşü yaygın. Nükleer bir yakıt olan plütinyumun enerjide kullanılması da aynı konu içine girmektedir. Nötron bombası gibi kitle imha araçlarının geliştirildiği bir ortamda, saldırgan militarist çevrelerin plütinyum üretimine özel bir ilgi gösterdikleri düşünülürse, ciddi ve barışçıl amaçlı kullanıma dayanan ilişkilerin önemi anlaşılır. Nitekim Konferansta, kapitalist ülkelerin yavaşlamasına rağmen sosyalist ülkeler, plütinyumun kullanılması konusunda teknik düzeyden çok, hükümetler düzeyinde görüşülmesinde ısrarlı davrandılar.

Konferans, kapitalizmin çıkmazını ve bunalımlarını sergilerken emperyalizmin, bunalımları erteleme çabaları doğrultusundaki planlarını da açığa çıkarmıştır. Kapitalist ülkeler kendilerinin sahip olduğu yada denetledikleri doğal kaynakların ve ikame enerji kaynaklarının geliştirilmesini öngörürken, bir yandan da başta nükleer enerji olmak üzere alışılmamış enerji kaynaklarına ilişkin teknolojileri pazarlama çabası içindedirler. Alışılmamış enerji kaynaklarının gerektirdiği teknolojinin üretilmesi zor ve pahalıdır. Bugün için bu teknolojilerden yararlanmak özellikle geri kalmış ülkeler açısından düşünülemez. Oysa teknoloji pazarlama yoluyla, hem kâr mekanizmasını işletmek, hem de geri kalmış ülkeleri deney alanı olarak kullanmak amaçlanmaktadır. Bu yola başvuru de, klasik enerji kaynaklarını olduğundan az göstermek yada kullanılmasının önüne türlü engeller çıkarak alışılmamış kaynaklara yönelmesini sağlamak stratejisi güdülmektedir. Tebliğlerinin çoğunda, alışılmamış kaynaklar geri kalmış ülkeler adına öngörülmüştür.

Sonuç olarak, 10.Dünya Enerji Konferansı, geleceğe ilişkin karamsarlıklarla uygarlığın sınırına geldiği doğrultusundaki idealist düşünceyle, insanlığın gelişme ufku önündeki engellerin aşılabileceğini gösteren düşüncenin karşılaştığı bir alan olmuştur. Türkiye de dahil olmak üzere tüm geri kalmış ülkelerde, toplumun refahına giden yolun temelde ekonomik sistem değişikliği soruna bağlı olduğu bir kez daha doğrulanmaktadır.